

8. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>

9. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 № 3855-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>

10. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

11. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>

12. Бачинська О. А. Організаційні аспекти забезпечення інформаційної безпеки в Україні. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2022. № 1. С. 55–59.

13. Інформаційна безпека: що це таке, види та засоби захисту. <https://voll.kiev.ua/uk/blog/informacijna-bezpeka-sho-ce-take-vidi-ta-zasobi-zahistu>

14. Yakimenko I., Yermakov V. AI and ML in Cybersecurity: Opportunities and Risks. *Cybersecurity Journal*. 2023. Vol. 9 №. 2. P. 33–39.

15. Садовська І. Психологічні аспекти інформаційної безпеки. *Психологія і суспільство*. 2021. № 2. С. 78–84.

16. Мазуренко Л.І. Інформаційна безпека в умовах російсько-української війни: виклики та загрози. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*, Серія «Питання політології», 2022, випуск 42. С. 50-57.

Лапка Оксана Ярославівна,

доцент кафедри теорії, історії та філософії права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Трофимчук Дарія Юріївна,

курсант навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ

ОБМЕЖЕННЯ СВОБОДИ СЛОВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Свобода слова та право на інформацію є фундаментальними складовими демократичного суспільства, закріпленими як у національному законодавстві, так і в міжнародно-правових актах. Однак, в умовах війни, держава може обґрунтовано застосовувати обмеження на ці права задля захисту національної безпеки, суспільного порядку та обороноздатності. Такі обмеження мають тимчасовий характер і повинні відповідати принципам пропорційності, необхідності та законності.

Право на свободу вираження поглядів гарантується статтею 34 Конституції України [1], а також статтею 10 Конвенції про захист прав людини і

основоположних свобод [2]. Воно включає право вільно отримувати, поширювати та зберігати інформацію. Разом з тим, дані акти передбачають і можливість обмеження цього права. Так, у ч. 3 ст. 34 Основного Закону встановлено, що в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя, здійснення права на свободу слова може бути обмежене законом [1]. Можливість тимчасового обмеження конституційних прав, зокрема свободи слова та інформаційної діяльності, передбачено і у Законі України «Про правовий режим воєнного стану» [3].

Запровадження 24.02.2022 року в Україні воєнного стану, відповідно до п. 3 Указу Президента України №64/2022 [4] встановлює тимчасові обмеження окремих конституційних прав і свободи людини і громадянина. Зокрема, прямо вказується на можливість обмеження прав, передбачених статтею 34 Конституції України [1]. Такі обмеження виправдовуються необхідністю захисту національної безпеки та громадського порядку.

В теорії права на інформацію виділяються два основні аспекти:

– свобода доступу до інформації – право кожного громадянина отримувати інформацію, яка необхідна для усвідомленої участі в суспільному житті, ухваленні рішень та контролю за владою;

– обмеження права на інформацію – необхідність встановлення розумних обмежень на доступ до інформації в інтересах захисту національної безпеки, державної таємниці, приватності або інших правомірних інтересів [5; 6, с. 84].

Під час воєнного стану держава може запроваджувати обмеження на діяльність ЗМІ, зокрема через регулювання роботи телерадіоорганізацій, видавництв та інших інформаційних установ. Наприклад, стаття 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [3] дозволяє вводити цензуру, обмежувати поширення певної інформації або забороняти діяльність медіа, якщо їхня діяльність загрожує національній безпеці. Такі заходи можуть включати заборону на поширення інформації, що може сприяти паніці, дезінформації чи підризу обороноздатності країни.

У практиці воєнного стану в Україні з 2022 року спостерігалися випадки тимчасового обмеження доступу до певних інформаційних ресурсів, які вважалися такими, що можуть використовуватися для поширення пропаганди або дезінформації. Наприклад, було заборонено трансляцію низки російських телеканалів та обмежено доступ до певних інтернет-ресурсів.

Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року [7] встановлює презумпцію відкритості інформації, однак у період воєнного стану доступ до певних даних може бути обмежено. Зокрема, розпорядники інформації можуть відмовляти в наданні інформації, якщо її розголошення може завдати шкоди національній безпеці або територіальній цілісності. Такі відмови мають бути обґрунтованими, а причинно-наслідковий зв'язок між розголошенням інформації та можливою шкодою чітко доведеним.

Свобода вираження поглядів, закріплена в статті 34 Конституції України [1], може обмежуватися через заборону на проведення масових заходів, мітингів чи демонстрацій, що також є частиною інформаційних прав громадян. Указ Президента № 64/2022 [4] передбачає можливість таких обмежень, якщо вони необхідні для забезпечення громадського порядку та безпеки. Наприклад, у період воєнного стану в Україні заборонено проведення масових акцій, що може розглядатися як обмеження права на публічне вираження думки.

Необхідно погодитись з А.С. Чистяковою та Д.В. Костенко, які наголошують на тому, що обмеження повинні бути чітко обґрунтовані, пропорційними та передбаченими законом, аби уникнути необґрунтованого порушення прав громадян [6, с. 84]. На цьому наголошується і у Європейській конвенції з прав людини, де встановлено вимогу, щоб обмеження прав були пропорційними, законними та необхідними в демократичному суспільстві. У контексті воєнного стану це означає, що обмеження свободи слова та інформаційних прав мають бути чітко обґрунтованими, обмеженими в часі та спрямованими виключно на досягнення легітимної мети, такої як захист національної безпеки. Верховний Суд України наголошує, що такі обмеження повинні бути виваженими та не порушувати основоположних прав людини [8].

Незважаючи на воєнний стан, громадяни зберігають право на судовий захист своїх прав і свобод (стаття 55 Конституції України [1]). Це включає можливість оскарження незаконних обмежень свободи слова чи доступу до інформації. Наприклад, громадяни можуть звертатися до національних судів або Європейського суду з прав людини, якщо вважають, що їхні права були порушені без належного обґрунтування.

Обмеження свободи слова та інформаційних прав можуть створювати виклики для громадянського суспільства, зокрема через обмеження діяльності громадських організацій, ЗМІ та активістів. Такі обмеження можуть призводити до зниження рівня прозорості влади та ускладнення громадського контролю за її діями. Водночас, як зазначає правозахисник Володимир Чемерис, обмеження громадянських свобод у воєнний час можуть сприйматися як необхідна ціна за безпеку, але потребують чіткого правового регулювання та контролю [9].

Для мінімізації таких ризиків держава має забезпечувати

➤ *прозорість обмежень* – усі обмеження свободи слова та інформаційних прав повинні супроводжуватися чітким обґрунтуванням і публікацією відповідних нормативних актів.

➤ *тимчасовість заходів* – обмеження мають бути чітко обмеженими в часі та скасовуватися після усунення загрози.

➤ *судовий контроль* – необхідно забезпечити ефективний механізм судового оскарження незаконних обмежень.

➤ *інформування громадян* – органи влади повинні активно інформувати громадян про їхні права та можливості захисту, зокрема через офіційні веб-ресурси та соціальні мережі.

Підсумовуючи вищевикладене, можна сказати, що обмеження свободи слова та інформаційних прав громадян під час воєнного стану в Україні є правомірним інструментом. Однак, такі обмеження повинні відповідати

принципам пропорційності, законності та необхідності, а також міжнародним стандартам прав людини.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Конвенція. Рада Європи. Міжнародний документ від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
4. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
5. Любовець Г. Контент негативу. Як захистити себе та країну в умовах тотального інформаційного протистояння : монографія / Григорій Любовець, Валерій Король. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2021. 266 с.
6. Чистякова А.С., Костенко Д.В. Трансформація права на інформацію в умовах воєнного часу. *Legal Bulletin*. 2024. № 4 (14). С. 81-90. URL: <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/view/501/443>.
7. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.
8. Обмеження конституційних прав людини у воєнний час мають бути виваженими, законними і легітимними. *Верховний Суд України*. 2022. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1286958/>
9. Чемерис В. Воєнний стан і права людини: взаємозв'язок. Інститут «Республіка». 2018. URL: <https://inrespublica.org.ua/voiennyi-stand-i-prava-liudyny-vzaiemozv-iazok/>

Лупало Олександр Анатолійович,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД У СИСТЕМІ НАКЛАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СТЯГНЕНЬ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Сучасні виклики у сфері запобігання адміністративним правопорушенням потребують переосмислення ролі адміністративного права – не лише як системи фіксації й покарання, а як механізму ефективного впливу на правосвідомість